

107e

T. o. 590.

Fortunante CHRISTO! 7

EXERCITATIONUM ETHICARUM
Ad Lib. IV. Ethic. Nicom. Arist.

SEXTA,

De

MANSUETUDI-
NE, & VIRTUTIBUS
HOMILETICIS RELIQUIS,

quam

PRÆSIDE,

Dn. FRIDERICO CAHLENO,
M. P. L. C. Gymnasii Hallens. Rectore,

Præceptore suo fideli obsequio jurgi-
ter maectando,

*defendendam suscepturus est pro
virili sua*

CASPARUS Richter/
Halla - Neagoræus

In Auditorio superiori

A. D. XIII. Februarij, A. R. O. c^o c^l c^l l^{ix}.

Prelo SALFELDIANO.

VIRIS

*Admodum Reverendo, Amplissimis,
Excellentissimis, ac Doctissimis*

Dno. CHRISTIANO VVEBERO,
S S. Theolog: D. exercitatisimo, Ec-
clesiæ Neagorææ propè Halam Pastori ut
dignissimo, ita fidelissimo,

Dno. CHRISTOPHORO
MEDICKEN,

Reverendisimi ac Serenisimi Prin-
cipis AUGUSTI, &c. à rationibus
per Thuringiam gravissimo,

Ut &

Prudentissimo atq; Spectabili

Dno. GUNZELIO Kühnen/
JUDICI Apud Neagoræos prope
Halam solertissimo & dignis-
simo,

*Dominis Patronis, Promotoribus ac Me-
cœnatibus æviternum colendis, hæc
Studiorum suorum primitias*

D. D. D.

Casparus Richter, H. N.
Respondens.



ΣΥΝ ΘΕΟΥ ΠΑΛΑΜΑΙ.

REdimus nunc cum
 DEO ad Exercitationes Ethi-
 cas nostras, à quibus non vo-
 luntas, sed ex transverso subinde in-
 currens haectenus fortis sinistratio nos
 retraxit. Relicta verò cum manserint
 nobis *V. Capp. posteriora Lib. IV. Ethi-*
cor. Nicomach. eorum tractationem
 hac parte laboris, adfistente divini
 Numinis gratiâ, supplebimus. Lu-
 stravimus verò superiori Exercitatio-
 ne cum Philosopho *Virtutes extra-*
conversationem consideratas: nunc
 eæ veniunt lustrandæ, quæ *in conver-*
satione magis cernuntur, & respiciunt
 tum *iram*, ut *Mansuetudo, cap. 5.* tum

A 2

fami-

familiaritatem, partim in seriis, ut est *Comitas, cap. 6 & Veracitas, cap. 7.* partim in jocosis, ut *Urbanitas, cap. 8.* ut & deniq; de Imperfecta virtute scil. *Verecundiâ, cap. 9.* De *Mansuetudine*, ut & reliquarum ferè singulis Aristoteles agit tum *absolutè*, vel quoad Definitionem nominis & rei, *Text. 1.* vel quoad actiones, *T. 2.* tum *respective*, partim quoad *extrema* s. vicia, considerata vel *in se*, quatenus pugnant in *defectu*, *T. 3.* vel in *excessu*, *T. 4.* partim quoad *species*, quæ vel compositæ sunt, vel simplices, *T. 5.* vel *Comparatè* respectu mediij *T. 6. Capit. V.* Singulorum textuum thesin cū sua *ἐκθεσι* jam methodo consuetâ ponemus. *EX CAP. V.*

DE MANSUETUDINE.

THESIS I.

MANSUETUDO est virtus mediocritatem servans circa iram.

ἐκθεσις.

ἐν Ἰεοῖς.

Quoad *nominis definitionem*, quæ præmit-
tenda defin. rei, dicitur *mansuetus*, quasi *ma-
nus suetus*, & *mansuetudo*, quasi *manu* (facta)
assuetudo, juxta Origg. Scriptores. Metapho-
râ ductâ à bestiis, quæ manibus demulceri ac
cicurari possunt ad deponendam iram & fe-
ritatem : adeoq; quoad proprietatem signi-
ficationis magis declinat ad defectum quen-
dam, quàm ad medium. Quoad *Homony-
miam* : sumitur vox tripliciter : 1. *generalis-
simè*, pro *cicuri* & *placido*, prout homini &
brutis est commune. 2. *generaliter*, pro *leni*
& *miti animo*, non habito respectu ad certas
circumstantias. 3. *specialiter*, pro *habitu vir-
tuoso*, iræ moderante. *Synonymiam* : Apud
Græcos est ἀνώνυμ & hæc virtus, teste h. l. A-
ristotele, qui vocabulum πραότης & usurpat.
Latinis dicitur *Facilitas*, *placabilitas*, *Clemen-
tia* &c. quamvis inter hæc quædam possit
assignari differentia, prout annotant hîc in-
terpretes Thom. Aq. 2. 2. q. 157. & alij. *Defini-
tio rei* est in thesi. πραότης ἐστὶ μὲν σότης τῶν τὰς
ὀργὰς. Genus est : *Virtus moralis* : quia
circa objectum, h. e. animi affectum intra-

A 3

medi-

mediocritatis & rectæ rationis terminos continendum occupatur, quod est certam virtutis indicium. 2. quia ira est animi perturbatio, quæ per actiones in moribus hominum se solet exferere. *Differentia* petitur ab *Objecto*.

THESES. II.

Objectum Mansuetudinis *internum*, est ira : *externum* sunt omnia, quæ illam possunt *concitare*.

ἐκ θεοῦ.

Mansuetudinis *objectum internum* esse iram constat; 1. quia Affectus in genere in Ethica non aliter considerantur, quàm prout sunt objecta virtutum moralium. 2. quia hæc virtus iræ moderandæ leges perscribit. 3. quia ejus extrema versantur circa iram. E, & medium.

Externum verò sunt omnia ea, quæ iram & indignationem in animo concitare possunt, ut injuriæ, damna, calumniæ, injustus contemptus, offensiones, & quicquid famam aut fortunas nostras, nostrorumq; potest lædere; præcipuè tamen *nostri nostrorumve contemptus*.

Unde

Unde *Aristot. lib. 2. Rhet. c. 2.* hanc iræ cau-
sam, tanquã præcipuam allegat, dum sic defi-
nit: ὀργή ἔστιν ὀρεξις μὲν λύπης τιμωρίας, ἀφ-
φαινομένου ὀλιγορίας τῶν εἰς αὐτὸν, ἢ εἰς αὐτὸς
τινὰ μὴ προσήκοντως, i.e. uti Vossius interpre-
tatur: est cupiditas vindictæ ob non conve-
nientem nostri nostrorumve contemptum.
Qui contemptus in Rhetoricis d. l. triplex de-
signatur à Philosopho; 1. καταφρόνησις de-
spectus: 2. ἐπιτηδεασμός, incommodatio, & 3.
ὑβρις, contumelia. *Vid. Instit. Voss. Rhet.*
l. 2. c. 2. §. 4. p. 211.

THESES. III.

Extrēmum Mansuetudinis in ex-
cessu est ὀργιλότης seu iracundia: in
defectu, ἀοργησία iræ vacuitas, sive len-
titudō.

ἐκθεσις.

*Iracundia igitur est vitium morale, modum
excedens in irascendo.* Hoc est, cum non ira-
scimur, quibus oportet, & quando oportet,
& ob quas causas oportet, & velocius aut di-
utius, quàm oportet. Ira ab iracundiâ dif-
fert, ut affectus in se indifferens à vitioso ha-

bitu. Huius verò tres enumerantur species:
 1. ἀπροχολία, *Excandescencia*, quâ homines
 quidam levi de causâ facilimè effervescent,
 facilè tamen iterum sedantur: & dicuntur
 ACUTI. 2. πικρότης, *Amarulentia*, quâ
 homines non quidem facilè irascuntur, iram
 tamen semel conceptam diu retinent, nec
 absq; ultione facilè deponunt: tales dicun-
 tur AMARI. 3. χαλεπότης, *sevitia seu aspe-*
ritas, quâ quis nimium iræ furori indulget,
 ita ut sine vindicta placari penitus non pos-
 sit: tales dicuntur SÆVI AC CRUDE-
 LES. Extremum in defectu peccans est ἀογ-
 γησία, *ira vacuitas*, aut *lentitudo*, cum quis in
irascendo deficiens non irascitur quibus, quan-
do, & quomodo oportet. Tali vitio præditi
 sunt 1. *stolidi*, qui ceu Marpesia cautes, non
 sentiunt illatas injurias, aut vitiiis aliorum
 non succensent. 2. *serviles*, qui existimatio-
 nis suæ nullam rationem habent, neq; discrimen
 inter honestum & turpe observant. 3. *molles & effæminati*, qui rebus arduis susci-
 piendis & peragendis minus idonei. Magis tamen repugnat medio iracundia, quàm
 lentitudo: 1. quia frequentius per illam
 pcc-

peccant homines. 2. quia minus est idonea ad societatem civilem.

THES. IV.

N *Ec omnes decet promiscuè irasci,
nec semper, nec omnibus.*

ἐκ θεοῦ.

In actionibus hujus virtutis probè sunt considerandæ circumstantiæ tum personarum, tum causarum. *Alia* quippe *ira* est *officiis*, *alia vitij* : alia licita & mandata, alia illicita & prohibita : alia judiciaria, alia temeraria. *Irasci autem possunt & debent* 1. *Ministri verbi & Doctores Scholici* peccatis & vitiis auditorum : Verùm non ex affectu, aut modum excedendo, neq; gradus negligendo. 2. *Magistratus publici*, in puniendis debito modo subditorum sceleribus & flagitijs. 4. *Prudentes ac virtuosi*, & qui ipsi à vitio, cui irascuntur, sunt immunes : servatâ tamen mediocritate & æquitate. Ita quibusvis etiam promiscuè irasci nefas habendum. *Neq; enim licet irasci* 1. *DEO Opt. Max.* 2. *Magistratui & superioribus, paren-*

A S

tibus,

tibus, Præceptoribus, Dominis, &c. Amicis & equalibus. 4. Benè de nobis promeritis. 5. invitè & per imprudentiam lapsis. 6. Serio culpam deprecantibus. 7. Scurris. Econtra tamen irasci licet 1. impiis. 2. hostibus publicis & privatis. 3. improbis & sceleratis. 4. calumniatoribus. 5. contemtoribus. Observatis tamen regulis in verbo DEI, & rectâ ratione ac Ethicorum scholis præscriptis.

DE VIRTUTIBUS HOMI- LETICIS.

ET

IN SPECIE EX CAP. VI.

DE COMITATE.

THES. V.

VIRTUTES HOMILETICÆ
sunt tres: *Comitas, Veracitas, & Urbanitas.*

Ἐκθεσις.

Seqvuntur nunc Virtutes ὁμιλητικαὶ, speciatiim sic dictæ, quæ in conversatione ac

con-

conventibus hominum locum habent, eosque in decenti ac laudabili convictu rectè disponunt. Non quasi reliquæ virtutes ab omni conversatione penitus debeant exulare, siquidem & singulæ illarum politicos conversationis actus dirigunt, & intra mediocritatis limites custodiunt; Sed quia harum usus in quotidiano hominum commercio atque convictu frequentior est, & magis necessarius, unde & *Philosophus cap. 3. Eth. supra* nominavit τρεῖς ἐν βίῳ μεσότητος, h. e. tres in conversatione mediocritates, & hoc *lib. 4;* vocat ἀρετὰς ἐν τῷ συζῆνι, virtutes in convictu positas. Est autem *conversatio* vel *seria*, vel *jocosa*. In seriâ spectantur vel *persona*, & hinc est *Comitas*: vel *res*, & est *Veracitas*: Circa jocosam est *Urbanitas*. De singulis juxta ductum Philosophi seorsim.

THESES. VI.

COMITAS est *virtus moralis*, docens in conversatione seriâ, ea quæ oportet, & sicut oportet vel approbare, vel improbare.

ἔκ. 950150.

Vel brevius : *Comitas est virtus moralis, servans mediocritatem circa conversationem seriam.* Dicitur ab adjectivo *comis*, *freund-lich / leüt felig*. Apud Græcos, ut hanc virtutem proprio nomine carere dicit hic Aristoteles, qui illam vocat *Φιλίαν*; quod *amicitiam* notat : videl. *metonymicè*, quia ad amicitiam contrahendam multum conducit licet hæc ab illâ multis modis differat. *Homonymia*: Sumitur vel *physicè*, pro innatâ quadam pronitate ad humanitatem in conversando. 2. *Ethicè*, pro habitu acquisito in conversatione seriâ, circa actiones honestas & jucundas decenter occupato, qualem D. Paulus commendat Coloss. IV. c. *Synonym*: Latini varijs eam appellitant nominibus, quæ tamen minus æquè latè patere videntur. Dicitur enim *Humanitas*, quæ tamen & alijs habitibus tribuitur. *Affabilitas*, quæ vox passivè potiùs, quàm activè usurpari solet. Item *Facilitas* &c. Græcis dicitur *εὐπροσηγορία*, *Plutarcho in Anton.* *εὐκολία*, alijs *σεμνότης*, &c. *Est autem Comitas virtus*, quia habet extrema vitu perio digna, prout mox probabitur. 2. quia prin-

principia & affectiones virtutis moralis ipsi
conveniunt. *Actus ejus duo sunt* præcipuè,
admittere vel probare decentia : & impro-
bare contraria. Efficax est philtum hæc
virtus ad conciliandos nobis hominum ani-
mos.

THES. VII.

Objectum comitatis *internum* est
voluptas & dolor, seu molestia:
externum, sermones & actiones in
convictu delectantes.

ἐκθεσις.

Sicuti *Forma* hujus virtutis consistit in
mediocritatis à rectâ ratione & honestate
perfectæ observatione & prudenti persona-
rum rerumq; consideratione & applicatio-
ne ; Ita *Materia* sive *Objectum internum*,
ejus est dolor & voluptas , orta ex pla-
cendo vel displicendo in feriâ conversatio-
ne. Nam qui aliorum dictis & factis assur-
git & blanditur, ille placet, & ipsum quasi
voluprate afficit : qui verò contrariatur &
impro-

improbat, displicet & molestus est. Ergo hac virtute servandum erit utriusque actus medium. *Externum verò objectum sunt dicta & facta*, quibus humanitatem nostram alijs declarare possumus, ut ne ipsis molesti simus, neque, tamen nimis etiam blandiamur.

THESES. IIX.

Extrema comitatis sunt *in excessu Complacentia*, ἀρεσκία: *in defectu, morositas*, gr. δυσκολία.

ἐκθεσις.

Complacentia est vitium quo quis omnia aliorum dicta factaque, siue honesta siue inhonesta promiscue approbat. Hoc qui laborant in duplici sunt differentia, alij omnia indifferenter probant, *complacendi studio*, & dicuntur *ASSENTATORES*; alij probant omnia *lucris consequendi causa*, & dicuntur *ADULATORES*; pessimum & vitæ humanæ nocentissimum genus hominum utrumque. *Morositas verò est vitium in defectu peccans contra Comitatem*, quo quis nemini obsequitur, sed omnibus con-

tradicit : tales sunt *Ligitiosi* & pugnaces.
Vid. Heiderus in Ethic. Et exempla apud Ca-
mer. sect. 3. hor. succis. cap. 6. aliosq.

THES. IX.

Nota viri comis & affabilis sunt
certa.

ἐκ θεοῦ.

1. Consuetudinem, qualem decet & fas est, cum singulis contrahit. 2. Honestæ voluptatis causâ non nisi honesta agit, & in congressibus approbat. 3. Non affert voluptates cum turpitudine & damno conjunctas, etiamsi amicus sit offendendus, 4. Nulli difficilem sui aditum præbet. 5. Diversimodè cum superioribus & inferioribus, notis & ignotis versatur. 6. singulis honorem tribuit convenientem, ut delectet, & vitet offensam.

THES. X.

DE VERACITATE,
 CAP. VII.

VE-

VERACITAS est virtus mora-
lis, servans mediocritatem cir-
ca verum in conversatione sine addi-
tione vel detractioe cuiuslibet perhi-
bendum.

ἐκθεσις.

Est hæc altera virtus in *seriis* occupata, & potissimum *circas res*, sicut præcedens maxi-
mè circa *personas* versabatur. Est & hæc Græcis propriè ἀνώυμω, teste *Philosopho init. cap. 7.* vulgò tamen solet appellari ἀλήθεια, ab ἀσθητικῶ, & ἀλήθη oblivio, quod est ἀλανθάνω occulto, eò quod verax nihil occultet, aut obliviscatur temerè aut datâ operâ. Latinis dicitur *Veracitas*, ab abstra-cto *verax*, quod est à *verò*. Alij, uti *Donalds. l. 3. Eth. cap. II.* à *Vere* derivant: Sed nimis remotâ originatione. Alij à *VE*, particu-
lâ vehementiam notante, & *RES*, quòd ve-
ritas non sit inanis verborum strepitus, sed res ipsissima. *Homonym.* Consideratur verò nobis hîc veritas non *Theologica*, sed *Philoso-
phica*, & quidem non *Metaphysica* seu Trans-
scen-

secundentalis, quæ est unita Entis affectio;
 neq; *Logica* seu instrumentalis, tum comple-
 xa, tum incomplexa, quæ alijs veritas in actu
 directivo dici solet: *sed Ethica*, seu *Moralis*,
 cuius triplex occurrit acceptio. 1. *improprie*,
 pro *veritate in pactis & conventis* præstanda,
 & ad iustitiam pertinet. 2. *abusive*, cum
 quis non honestatis & virtutis amore, sed ob
 alias causas, lucrum scil. præmium, hono-
 rem, favorem, & similia, veritatem dicit.
 3. *proprie*, pro habitu Virtutis, quo ex animi
 sententiâ, uti res habet, loquimur & agimus.
 Et sic modò *strictius* sumitur *ratione subjecti*,
 seu personæ, cui inest, adeoq; sermonem
 tantum includit: modò *latius*, *ratione obje-*
cti seu materiæ, in quâ occupatur, & sic
 omnem vitæ actionem respicit. *Synonym.*
Latinis dicitur *sinceritas, candor integritas, ve-*
riloquium, &c. *Veritas* quoq;: Sed hæc
 non unum idemq; est cum *veracitate*: Hæc
 enim solius *Ethicæ* est, illa etiam ad alias di-
 sciplinas pertinet, uti modò attigimus. Vir-
 tû verò est, ob easdem causas, quas circa Co-
 mitatem allegavimus. Differentia petitur
 ab objecto, & Extremis.

B

Obje-

Objectum veracitatis *internum* sunt affectus; *externum*, signa, quibus vera animi sensa alteri declaramus.

ἐκθεσις.

Moderatur enim Veracitas affectum in conversatione seriâ; quippe quæ non tam oris, quàm cordis sibi postulat commercium, & utriusq; harmoniam. Externum verò objectum est τὸ ἀληθές, seu verum, scilicet ratione nostri, & in communicando consideratum. *Vid. Col. 1. 4. c. 7. q. 2.* Nempe *veritas non conceptuum*, quæ in intellectu; sed *morum*, quæ in communicatione sermonis, actionum, aut gestuum sese exferit, hîc intelligitur, non tamen exclusâ penitus priore illâ. Veracitatis siquidem est, sermonem cum intellectu, & hunc cum rebus conformare, & per signa externa, sive sint verba, sive literæ, sive gestus sive actiones, aliis sensa animi declarare. Verba autem sunt signa conceptuum, Arist. c. 1. πρὸ ἐμφάν. Fieri namq;

namq; potest, circa objectum veracitatis, ut
 quis conformet sermonem cum intellectu,
 & tamen mentiatur, v. g. si quis serio dicat
 ex falsâ Pontificiorum hypothese: purgato-
 rium esse. Et e contra potest aliquis verum
 dicere Logicè, & tamen mentiri Ethicè, v. g.
 si quis dicat, Angelos esse, nec tamen cum
 Sadducæis hoc ipsum verè credat.

THES. XII.

Extrema veracitatis in excessu sunt
Arrogantia, ἀλαζονεία; in defectu
Disimulatio, εἰρωνεία.

ἐκ θεσις.

Arrogantia est vitium morale, quod in ex-
cessu peccat circa verum. sive: est simulatio
falsa, qua ea quis sibi tribuit, qua non habet, aut
majora, quam habet. Peccat igitur Arrogans
vel circa ipsam rem, tribuendo sibi id, quod
non habet, v. g. si se solum sapere dicat, &
omnium rerum scientiam habere, aut Al-
mansorem esse; si quis se jactet alibi nobi-
lem, cum domi sit rustici filius. Vel circa
 B 2 *quan-*

quantitatem, dum sibi quis majora tribuit, quàm habet: v. g. si quis artis medendi parum gnarus, gloriatur se esse Æsculapium: aut rei didacticæ exiguâ præditus peritiâ, jactet, se solum omnem tenere *ἔννεσθον*, &c. *Disimulatio est vitium morale, quod in defectu peccat contra verum. Vel est falsa significatio, quâ vel negamus ea, quæ habemus, vel ea minuimus. Disimulatur & ipse peccat dupliciter, vel circa rem, dum dissimulat id sibi inesse, quod inest: vel circa quantitatem, dum pauciora sibi inesse dicit, quàm insunt. Itaq; in arrogantia est mendax affirmatio; in dissimulatione mendax negatio. Illa tamen magis pugnat cum medio, quàm hæc.*

THESES. XIII.

Veracitati in genere opponitur Mendacium.

ἔννεσθον.

Quia uterq; & arrogans & dissimulatur mentiuntur, tribuendo sibi ea, quæ non sunt, aut majora, quàm sunt: vel detrahendo sibi ea quæ sunt, aut ea minora fingendo, quàm sunt.

sunt. *Est autem mendacium*, definiente B. Augustino lib. contra Mendac. ad Consent. c. 12. *falsa vocis significatio, cum intentione fallendi*. Ubi duo exprimuntur requisita mendacij: 1. *falsa vocis significatio*, i. e. cuiusvis signi repræsentantis. 2. *intentio fallendi*, i. e. falsum dicendi. Hinc *aliud est falsum dicere*, aliud *mentiri*, aliud deniq; *mendacium dicere*. Potest aliquis verissima dicendo nihilominus turpiter mentiri, & vicissim falsissima proferendo mentiri minimè. Si nimirum ea, quæ quis profert, in se sint vera, ipse tamen non credat esse vera, sed ut falsa proferat. Aut si contra falsa quidem proferat, habeat tamen in animo suo illa pro veris: non enim tunc contra mentem loquitur, neq; mentitur. Constituitur aliàs in Gloss. Ordin. super Ps. 5. *Mendacium triplex*, 1. *jocosum*, cum quis per jocum seu delectandi causâ aliter rem profert, ac se habet. 2. *officiosum*, cum quis aliter loquitur ac sentit ob alterius commodum ac salutem. 3. *Perniciosum*, cum quis aliter rem profert ac se habet, aliis nocendi causâ. Priora duo genera non nisi æquivocè sunt dicenda mendacia.

B 3

Vid.

Vid. Flac. part. 1. Clavis p. 638. Bald. cas. consc.
l. 4. c. 17. cas. ult. Ravanell. Biblioth. sacr. part.
2 p. 51.

THES. XIV.

Nota & Requisita viri veracis no-
tanda :

EX JEOTIS.

1. Ut sit *vir bonus & justus*, solius verita-
ris & virtutis amore rem prout se habet, nu-
dè & sine fictione perhibens. 2. *Sibi semper*
similis in dictis & factis, nihil in alterius gra-
tiam fingens aut simulans. 3. *non jactabun-*
du, magisq; propensus ad sua extenuanda,
quàm amplificanda.

THES. XV.

DE URBANITATE
ex CAP. IX.

Datur virtus, quæ vocatur Urba-
nitas.

EX JEOTIS.

Quia recreatio necessaria animi, quæ fit
ho-

honesto ludo & joco, tanquam pars vitæ humanæ, hac, & non aliâ virtute est gubernanda. 2. quia non possumus cum omnibus similiter & seriò semper conversari. E. observanda mediocritas personæ, quam docet hæc virtus. 3. quia in ludis & jocos datur excessus & defectus. E. etiam medium, quod est in hac virtute. Essentia ejus patescit ex definitione.

THES. XVI.

URBANITAS est virtus moralis, servans mediocritatem circa ludos & jocos.

EX JEOSIS.

Haftenus virtutes in *conversazione seriè* versantes fuerunt. Videnda nunc ea, quæ in *jocosâ* cernitur, & dicitur Urbanitas. Dicitur hæc ab *Urbanis*, qui ab *Urbe* denominantur, quia plus in urbe, quàm in pagis exercetur, ubi mores sunt rustici & insuaves. In urbe quoq; magis jucunda est conversatio, in pago magis utilis. *Homonym.* Non autem su-

B 4

mitur

mitur definitum hic 1. *grammaticè*, & propriè, pro rebus urbanis in urbe occurrentibus: neq; 2. *physicè*, pro venustate morum à naturâ insitâ: Sed 3. *Ethicè & specificè*, pro habitu morali, qui in ludis & jocositate mediocritatem observat. *Synonymia*: Græcis dicitur *εὐτροπία* ab *εὖ* & *τρέπω*, verito, quod urbanus, sermones & mores suos facere possit flectere ad placitum aliorum, Et *εὐτροπία*, bona morum conversio. Latinis, *Festivitas*, *Comitas*, &c.

THESES. XVII.

Objectum urbanitatis *internum* est cupiditas jocandi & ludendi; *Externum*, omnia jocosiva, verbis vel gestibus honestè prolata.

ἐκθεσις.

Virtus est urbanitas, adeoq; animi bonum, E. habebit quoq; *objectum internum*, scil. *affectum* aliquem, uti reliquæ omnes virtutes. *Externum* verò *objectum* sunt *omnia jocosiva*.

jocosa, animi aut temporis jucundè fallendi gratiâ, verbis vel factis, ludis comicis, aut ludicris exercitiis suscepta. Quia enim jocos sæpè in conversatione opus est, ut illi per virtutem aliquam Homilencam moderentur, necesse est. *Habita scil. ratione 1. honestatis. 2. Modi. 3. Personarum, 4. Temporis & loci.*

THESES. XIIIX.

Extrema urbanitatis sunt in *Excessu* *scurrilitas*, *ἑωρολογία*; in *defectu*, *rusticitas*, *ἀγροικία*.

ἐκθεσις.

Scurrilitas est vitium morale, quo quis jocandi modum excedit. Scil. non habita ratione honestatis, decori, personarum aut aliarum circumstantiarum. Hoc vitio laborantes dicuntur, *Scurra*, homines impuri, Germ. *Stocknarren* / *Possenreisser* / *zc.* qui ex impuro & fætido ore jocos suos scurriles evomunt, & veluti stercore aliorum existimationem turpibus suis convitiis inquinare fatagunt. *Cicero lib. 2. de orat.* vocat *Dicacitatem*.

B s

Refio

Rusticitas est vitium morale in d. fectis peccans circa ludos & jocos. Scil. cum quis nec ipsemet decenter joculari, neq; aliorum jocos honestos a quo animo audire potest. Truncis & stipitibus similes sedent tales ουβρωπῶν in conversatione, muti potius pisces, aut ærurnosi Catones, quàm humani & faciles inter alios. Vid. Steph. Guazzus de Civil. conversat. Galateus de morib.

THES. XIX.

De

VERECUNDIA

virtute imperfecta CAP. IX.

LIB. IV.

VERECUNDIA non est virtus.

ΕΚ ΤΗΣ.

Etsi habeat cognationem aliquam cum virtute, adeò ut ubi hæc non est, etiam virtus locum non habeat : propriè tamen virtus non est, i. quia est affectus animi, neinpè φό-

BG

Ἐπιδοξίας, metus quidam infamiae, Arist. lib. 2. Rhetor. 2. quia corpus etiam afficit, eliciendo ruborem faciei. 3. non cui-libet ætati convenit, sed juvenili potissimum. 4. etiam malas actiones comitatur, quales non sunt in virtute.

THES. XX.

Verecundia habet sua opposita sive extrema, unum in excessu, quod animi stupor seu consternatio, ἡ κατάπληξις; alterum in defectu, quod Impudentia, ἀναρχυτία. dicitur.

ἐκθεσις.

Illa est nimius pudor, quo nonnullos pudet ea quoque, quae honesta sunt & laudabilia, agere; vocatur etiam δυσωπία: Hæc est quæ nullum dedecus aut infamiam metuimus in sceleribus vel peccatis perpetrandis: & hæc verecundiæ magis repugnat, quàm illa. Est enim hominis desperabundi, temerarii, degeneris, malitiosi, & in omnem turpitudinem ac ἀσωπίαν soluti. Eum namque Comicus valde peris;

peris;

periisse putat , cui quidem perit pudor.
Plant. Bacchid. act. 3. sc. 3.

CONSECTARIA.

Ex Virtutibus superioribus.

I. *V* Indicta publica non est prohibita;
 sed nec omnis privata.

De publicâ, qua fit per Magistratum secundum prescriptas leges, nullum est dubium. De privatâ verò dubitatur, quam divina & humana leges improbant. Datur tamen species quaedam vindictæ privata, qua de jure naturali & civili est licita, si nobis scil. manifesta & improvisa vis inferatur, cui nisi resistamus, vita sit amittenda. Quam naturalem defensionem, sive uti J.Cti vocant, Moderamen inculpate tutelæ, si conditiones illæ adsint, quas L.L. requirunt: 1. ut in instanti fiat. 2. animo resistendi ac se defendendi. 3. paribus armis, &c. non improbant Theologi & J.Cti. Vid. Chemnit. L. cap. part. 2. p. 357. Schneidevvin. ad t. 2. l. 1. de i. N. p. 14. IC. in l. scientiam. 4. s. qui cum aliter. ff. ad l. Aquil.

II. Nec

II. **N**ec frequenter, nec diu, nec
 quavis de causâ irascendum
 est.

Ira enim est vitium muliebri & puerile, teste
 Seneca lib. I. de irâ. c. 16. & viris prudentibus
 convenire sapius nequit. E. in herbâ suffocan-
 dus est hic iræ impetus, nec frena ipsi laxanda,
 præsertim cum sit furor brevis, hominem velut
 insanum reddens & multa designare cogens,
 quorum postea ipsum pœniteat. Præbeamus
 nos igitur faciles in ignoscendo, & veniam,
 quam à DEO, & iis, quos offendimus, nobis
 pollicemur, etiam demus aliis. Nam juxta Clau-
 dianum:

cùm vincamur ab omni

Munere, sola DEOS æquat clementia nobis.

Neg, citò effervesendum quamvis leve
 ob causam, aut non satis cognitam, sed mora
 aliqua interjicienda: neg, in consultationibus
 seriis, aut conventibus latioribus per iracundi-
 am turbanda latitia: Sed per humanitatem
 & comitatem dissimulanda potius injuria,
 quam vindicanda.

III Hu-

III. **H**umanitatis & comitatis est
 externum aliis, praesertim di-
 gnis, honorem, caput aperiendo, salu-
 tando exhibere.

Non moramur moros & morosos quosdam
 aut superciliosos Suffenos, veletiam Anabapti-
 starum ineptias: cum velex sacris constet, et-
 iam civiliter adoratos fuisse superiores: & mo-
 ris fuisse apud judaeos ac Orientales aliosq; po-
 pulos, vel osculo civilitatem suam ostendere:
 Interest quoq; virtutis, ne honore digni hoc suo
 premio externo priventur. Vid. Guarezus de
 Civil. convers. Sagittar. in Disp. de Civil.
 conversat.

IV. **N**on omne verum semper est di-
 cendum.

Est enim vel fructuosum si dicatur, vel per-
 ditiosum. Illud nunquam reticendum; hoc
 nunquam proferendum; nisi DEI gloria &
 salus publica aliud suadeat. Sic obstetrices A-
 gyptiaca veritatem rectè reticebant, Exod. 1. 19.
 Neq; dicebat illam Rahab, abscondens explora-
 tores,

cores, Jos. II, 17. Neq̄ David amentiam simulans perhibuit veritatem, 1. Sam. 21. v. 13. Dicenda igitur sunt pia, honesta utilia, non dicenda impia, turpia, perniciofa & sub silentii fide concredita, neq̄ etiam Principum secreta. Salvâ tamen jam adductâ exceptione divina gloria, & salutis publica. Neq̄ enim recitanda veritas est 1. tempore confessionis, (modò illa non sit intempestiva aut temeraria) 2. in honestis contractibus. 3. in civili conversatione privatâ, nisi prudens ac salutaris circumstantiarum ratio aliud impere.

V. **P**otest interdum vir bonus dissimulatione prudenter uti.

Fluit hoc consuetudinarium ex priori. Certum est, non omnem Simulationem aut Dissimulationem esse prohibitam. Quid enim aliud est mendacium officiosum, quàm temperamentum quoddam veritatis, ut monente Salvatore, Matt. 10, 16. prudentes simus sicut serpentes, & simplices sic ut columba. Licere igitur dicimus cum optimis Theologis & Jctis dissimulatione uti, modò non fiat. 1. animo fraudulento & hypocritico. 2. mala approbante. 3. lucri aut honoris

noris appetente. 4. charitatis, & salutis propriae obliviscente. Vid. Bald. Cas. Consc. lib. 4. c. 17. p. 1280. *Congressus vero subdolorum & simulatorum vitandi & detestandi. Exempli vide ap. Freinsheim. Super Flor. l. 2. cap. 2. Justin. l. 3. 8. & alios.*

VI. Viris doctis & gravibus joculari licitum est.

Negavit hoc quondam Johannes Saresberiensis lib. 5. de nugis Curial. cap. 6. Viro, inquit, gravi turpissimum est, si nugis & fabulis jugiter se immisceat, & inter congarrientes per strepat. Unde hanc ignobilis Philosophus quidam, cuidam interroganti, num propter ignorantiam taceret? respondisse legitur: Ignorantium proprium est tacere non posse. Verum distinguimus hic cum Tullio lib. 2. offic. inter genus jocandi liberale, & illiberale ac flagitiosum. Illud doctis licitum esse, hoc non item dicimus: prout testantur Comædiae & Apologi à doctis scripti. Aliàs non benè conveniunt scurrilitas & prudens eruditio vel erudita gravitas. Liberales tamen
jocos

jocos virum doctum non dedecere, non tantum
 quatenus homo, sed etiam quatenus doctus est, vel
 inde colligitur, quia humanitatis & urbanitatis
 non debet ex parte esse, & quò majoribus pluribusq;
 occupari & delassari negotiis solet, atq; laboribus,
 eò majori & frequentiori opus habet levamine,
 & mentis oblectatione. Vid. Cicer. lib. 1. Offic.
 & Alfred. Encycl. l. XXXI. reg. 3.

VII. **L**udi scenici in Republ. non so-
 lum ferendi, sed in illis etiam
 juvenus scholastica exercenda.

Suffraganeos habemus hac in parte gravissi-
 mos Theologos & Politicos, qui cum nil alioquin
 largiantur facile juvenuti, unde morum con-
 trahere aliquod possit deliquium; tamen in
 hoc exercitiorum genere satis sunt indulgentes.
 Scil. si de rebus sacris aut profanis plus, honestis,
 & utilibus, ad morum rectitudinem facientibus
 instituantur. Dici enim non potest, quanto pe-
 re hæc exercitia comica profint. 1. ad parati-
 dam rerum & verborum selectorum copiam: 2.
 ad Memoria promptitudinem. 3. animi præ-
 sentiam. 4. corporis & gestuum aptam com-
 C posi-

positionem. s. iudicium de rebus augendum
Vid. Bald. Cas. Contic. l. 4. c. 1. p. 853.

IIIX. **A**micus fucatus & simulatus
plus nocet, quàm manifestus
hostis.

Hic enim caveri potest: ille minus providè
semper cavetur. Nam subdolè agit omnia
& ex insidiis, dumq; videtur ungere, pungit
maximè, & ut Crocodilus lacrimando, aut ut
Hyena ridendo perdit. Tales ex Hesiodi men-
te, ut Erebi claustra, fugiendi.

Hinc fugite, ô pueri! latet anguis in herbâ.

Veruntamen nulla capitalior est injustitia,
quàm eorum, qui dum maximè fallunt, hoc ta-
men agunt, ut boni viri videantur. Cic. lib. I.
Offic. Inde Diogenes melius esse dicebat in cor-
ros, quàm adulatores (quales sunt amici ficti)
incidere. Sed personati illi amici, licet ad tem-
pus viris bonis imponant, veritas tamen tandem
patescit, justumq; incurrunt apud omnes bonos
dium Vid. Axiom. Polit. Richteri, 128. p. 296.
& Axiom. 195. p. 433. Francisc. Parrit. lib. 2.
de

de regno, tit. i. p. 82. *Quam noxia sit simulata Amicitia, vel funestus exitus Datamis à Mithridate dolosè & sub specie amici colloqui interfecti, testatur: referente Cornel. Nep. Tit. 14. cap. 11. edit. Bœcler. alia plurima dies loquitur, probo dolor! exempla. Ergo*

Fide! sed cui, vide.

παράδοξα coràm discutienda:

IX. Potest aliquis mendacium dicere, ut tamen non mentiatur:

Et contra:

X. Potest quis mentiri, ut tamen vera loquatur.

Sed

XI. Vera loqui, & mendacium dicere, quis simul non potest:

TANTUM!

AD RESPONDENTEM INGENUUM, & doctrinæ cupidum.

V Ir bonus & Verax, mansuetus & immemor ire
Ni fuerit, Judex non erit ille bonus

C

Quis-

Quisquis & affectu trahitur, suafore maligno,
 rarò verum, fasq; piúm q; videt.
 Ne fiat, docet hoc quemvis *Homiletica virtus*,
 Quam promit sciris *Ethica* culta suis.
Candorem suadens, (quæ res propè mortua
 nostro
 Tempore,) sectari nil nisi *vera* jubet.
 Ergò bonus *judex*; si quis me *judice* certet,
 Nec civis fuerit, qui malè curat idem.
 Ut has quondam *judex*, RICHTERE, decorus,
 His animum scitis instruis, artis ope.
 Primitias laudo! quas messis grata sequetur,
 Si *virtus* curæ pòst erit illa tibi.

cum divina benedictionis voto
subijciebam

PRÆSES.

: □ | h | w

D ggleich das Morden - Kind der strenge
 Blumen Hencker
 Des Sommers Mißgeburt/ der Gärten
 saurer Kräncker/
 Der Auen härber Todt/durch kaltgeschärste Luft
 Speit weichen Schnee hin auf der Erden todte
 Gruft.

Doch

Doch achstus nicht / wie zeigt dein eisernes begehren
 Du werdest Musen Sohn / daß Feur der klugen
 Sinnen

Reißt dich zum Regiment wo Sanftmuth
 ihren Rath

Wo Wahrheit / Höflichkeit dort ihren Richters
 stuel hat.

Dies weist der Sätze-zahl : den wie die Rechte
 Lehren *

Daß sich ein Richter soll mit Tugendē vermehren
 So von mir angeführt : So ist dein edler Geist
 Jzt in der Blüthen bald zur Tugend hinaereist /
 Daß dich die Pallas einst möcht ihren Richter
 grüßen !

Und dir die Themis selbst hinlege zu den Füßen
 Des Richters ädle Zier ! drum liebe sanft
 ten Muth /

Freundhöfliches Gemüth / der Wahrheit
 größtes Gut.

Und fahre ferner fort / und richte deine Sinnen
 Hin zu der Tugend-Schloß : so wirstu strahlen
 können

Als wie der Hesper9 am güldnen Himmels-dach /
 Wenn er der Flammen-schaar ihm ziehet hintē nach.

* l. *continuis* 137. S. *cum it a 2. ff. de verb oblig.*
C. statuimus dist. 61. l. 14. l. 23. in fin. C. de sent. &
inter locut. om. Jud. l. & si S. dem inf. de religias.
Vid. Zasius.

D. B. Pfortb.

U T Saphiam, Richtere coli, sic per lege leges,
Judicis & Spartam T? Themis alma dabit.

Amicissimo suo apposuit

Ludolph Clemens.

Was ist wol nützlicher bey diesen rauhen
Zeiten /
Da sich die Laster sucht pflegt heftig außzu-
breiten /
Als wer sich / weil der Lenz der jungen Jahr-
re blüht
In Tugend / Wissenschaft / und andern
Künsten siehrt?
Der sich getrost auff Gott / und sich selbst feste
gründet /
Und wo er siehet hin / Glück / Hehl / und Segen
findet /
Der alles längsten schon / was andre hart be-
trübt /
Eh' es Jhn noch betrifft / verschmerzt und
aufgeübt.
Wann jene ihren Trost nur setzen auf die Sachen
So gegenwärtig sind / was ihnen Muth kan
machen /
Als Güter / Geld / und Pracht / und was das
mehr mog seyn.
Dass sie / wenn es hinfällt / doch nur reist mit
sich ein.

So

So weiß hingegen Er / viel besser zuobachten
Die kurze Lebens-Frist / weil stets darnach zu
trachten/

Sein Geist bemühet ist / daß wie den süßen
Safft

Dem schönen Blumen-Heer / und vieler Blü-
ten Krafft

Die Biene säuget auß / in dem sie manche
Wälder

Durchstreichet / und durch fleucht / viel Wiesen /
Gärten / Felder /

Er gleichfals lese durch offte manches Buch
und Blat /

Und so in freyer Kunst / sich übe früh' und spat.
Drum trägt er endlich auch davon den Preis der
Ehren /

Kein Unglücks rauher wind / mag selnem Glück-
ke wehren /

Weil ihn der Himmel selbst so hoch / für andern
liebt'

Und Ihm für Neid und Haß / Glück / Heyl und
Seegen giebt.

Was sag ich wol von dir / du Blum der Pterinnen /
Von deinem frischen Geist / und fein-beseelten
Sinnen /

Mein werther Richter ietzt ? Auch du die Tus-
gend liebst /

Ihr trachtest emsig nach / ja dich ihr ganz er-
giebst /

Dich

Dich hat die Pallas schon in deinen ersten Jahren/
Da noch die Glieder zart / die Beine Knorpel
wahren/

Zu ihrem Dienst erwehlt: ja stracks von Ju-
gend an/

Sie dich als ihren Sohn sehr lieb und werth
gewann.

Drum lauffe nur so fort / lauf wie du angefangen/
So kanstu dermaleins als wie ein Richter pran-
gen/

Und machen dich belobt. Setz' an! setz' ferner an!
So kömstu endlich hin wo man dich krönen kan.

Johannes Starcke von Rossen
aus Meissen.

Qui cupit eximiam studijs acquirere laudem,
Et tandem docti nomen habere viri.
Hunc nō illecebra stimulant aut sacra Vacuna,
Non Venus aut Bacchi pocula morantur eum.
Ducitur ergo tibi laudi, perchare Sodalis,
Quod non desid. a temporis perdis iners.
Sed spernis vitia, ac pro Mansuetudine certas.
Sic pergens Judex doctior esse potes.

Hac paucula amico suo integerrimo et
Condiscipulo Charissimo gratula-
burdus apponere voluit

Augustus Rudloff, Hal. Sax.

F I N I S.

65604

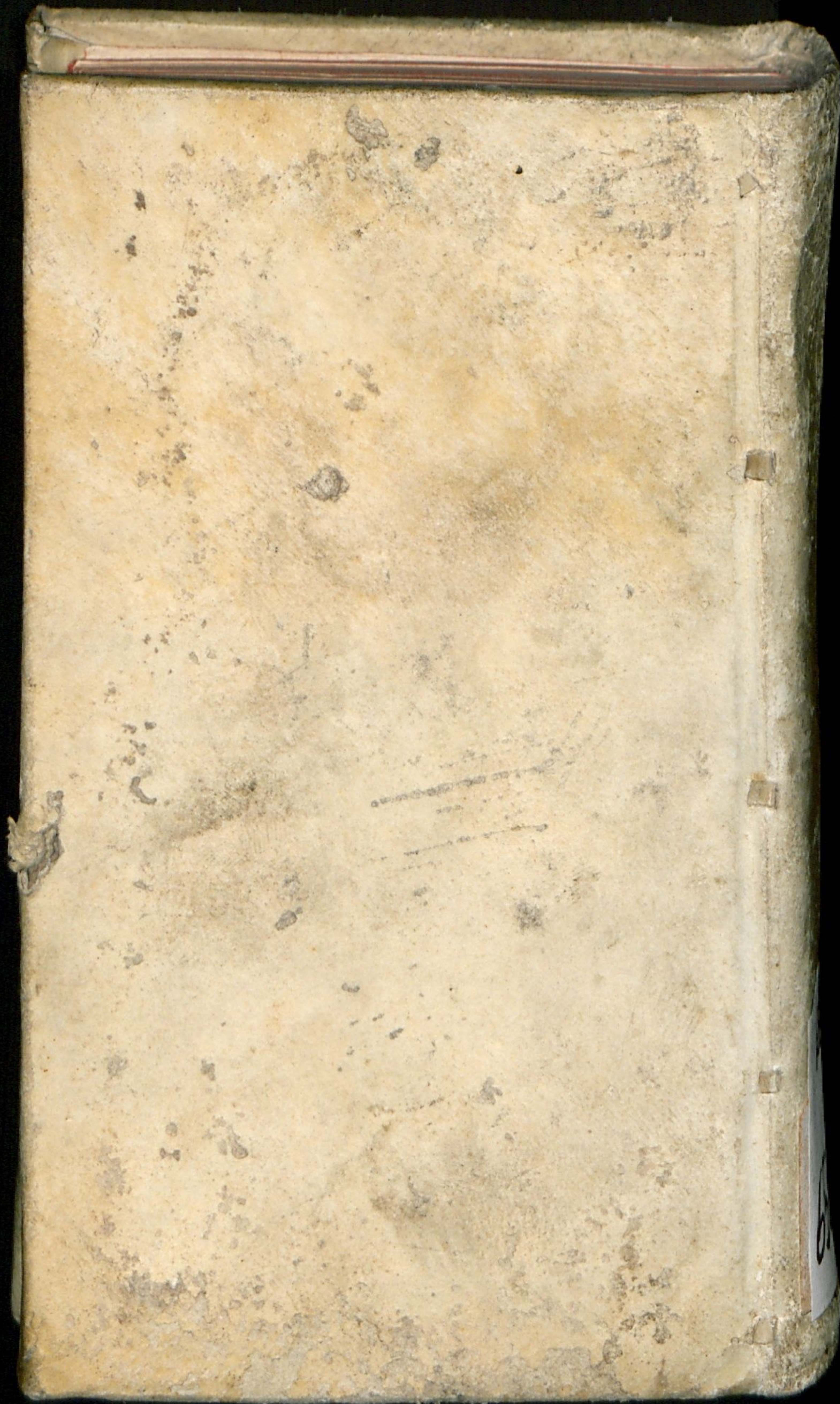
Handwritten text, possibly a title or description, mostly illegible due to fading and bleed-through.

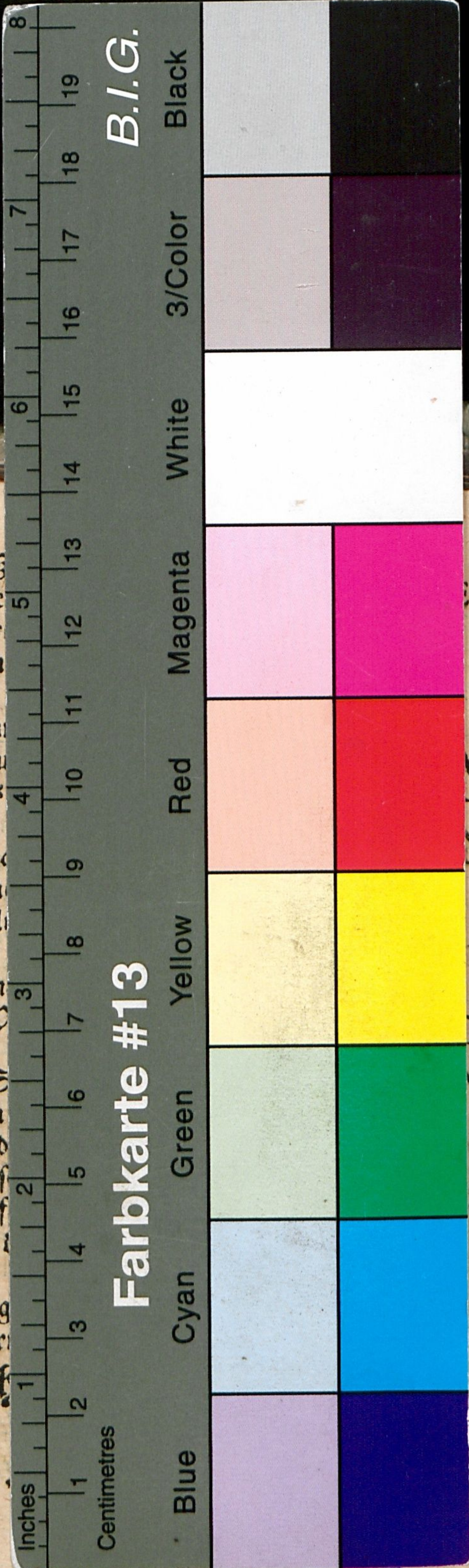
ULB Halle
007 397 542

3



VD 17





7
Fortunante CHRISTO!
EXERCITATIONUM ETHICARUM
Ad Lib. IV. Ethic. Nicom. Arist.
SEXTA,
De
MANSUETUDI-
NE, & VIRTUTIBUS
HOMILETICIS RELIQUIS,
quam
PRÆSIDE,
Dn. FRIDERICO CAHLENO,
M. P. L. C. Gymnasi Hallens. Rectore,
Præceptore suo fideli obsequio jugi-
ter maclando,
defendendam suscepturus est pro
virili suâ
CASPARUS Richter/
Halla - Neagoræus
In Auditorio superiori
A. D. XIII. Februarij, A. R. O. c^o c^o CLIX.
Prelo SALFELDIANO.